

KOLOBĚH ČLOVĚKA VE SMYSLOVÉM, DUŠEVNÍM A DUCHOVNÍM SVĚTĚ

Rudolf Steiner

V přednášce, která se konala minulý čtvrtek,¹ jsme se zaměřili na charakteristiku cest, po nichž může člověk dospět do duchovních světů, a pokusili jsme se ukázat, že již obyčejné pozorování po sobě následujících jevů našeho života mezi narozením a smrtí ukazuje zákony, velké zákony, které poukazují na duchovní svět spočívající za fyzickým světem, a nastínili jsme, jak může člověk do tohoto duchovního světa sám dospět.

Dnes je naším úkolem probrat v hrubých rysech jednu kapitolu z poznatků, které může duchovní badatel získat cestou popsanou předevčírem. Vše, co si dnes řekneme, může být samozřejmě v ještě větší míře než v předvčerejší přednášce považováno za fantazírování. Po předvčerejším výkladu však lze předpokládat, že to, co dnes jednoduše uvedeme ve formě prostého vyprávění, bude pokládáno za souhrn výsledků bádání, které vyplynuly z pozorování vyšších světů. Dnes tedy budeme jednoduše vyprávět, co člověk prožívá, když po smrti prochází jednotlivými světy, jimiž je mu dáno projít.

Začneme v onom bodu vývoje lidského života, v němž se člověk ocitne, projde-li branou smrti, když tedy způsobem, který byl popsán včera, odloží své fyzické tělo a vstoupí do jiného, duchovního bytí. Nejprve se podíváme na to, co člověk prožívá bezprostředně po průchodu branou smrti, po odložení fyzického těla.

První vjem, který získá astrální tělo a Já, jakmile nastane smrt, je ten, že se člověk v obsáhlém vzpomínkovém tablu může ohlédnout za uplynulým životem, který proběhl mezi jeho narozením a smrtí. Jednotlivé události minulého života, které mu dávno zmizely z duchovního obzoru, se před jeho duší v tomto důležitém životním zlomu vynoří se všemi jednotlivostmi. A ptáme-li se, jak je něco takového možné, můžeme tomu, co se naskytá jasnozřivému pohledu, porozumět alespoň tak, že poukážeme na obecně známé osudové chvíle, o nichž vyprávějí ti, kdo se někdy ocitli v ohrožení života, třeba když se zřítíli v horách nebo když jim hrozilo utonutí. Vyprávějí, že v takové chvíli před sebou měli v podobě velkého obrazu celý uplynulý život. Co říkají, může duchovní věda veskrze potvrdit.

Čím to je, že má člověk v takovou chvíli před sebou jako jeden velký obraz celý uplynulý život? Je to dáno tím, že to, co z člověka vidíme fyzickými očima a na co saháme fyzickými rukama, co tedy nazýváme fyzickým lidským tělem, je prostoupeno a prosyceno éterným neboli životním tělem. Je to druhý, a sice již neviditelný článek lidské bytosti, který fyzickému tělu v době mezi narozením a smrtí brání v tom, aby se řídilo svými vlastními fyzickými, fyzikálními a chemickými silami a zákony. Toto éterné neboli životní tělo jako druhé lidské tělo je takříkajíc naším věrným bojovníkem proti rozpadu fyzického těla.

Je ovšem pochopitelné, že pro fyzický pohled a fyzickou vědu to vypadá, jako by s příchodem smrti podlehla této smrti i celá lidská bytost; neboť to, co prochází branou smrti a co pak má vjemy, které byly právě popsány, existuje jen pro duchovní poznání, jen pro jasnozřivý pohled. Všechno, co existuje jen pro duchovní poznání, se však fyzickému pohledu musí nutně jevit jako nicotné.

Nic neuzříš v té věčné prázdné dáli, krok neuslyšíš tam, jímž jdeš, na ničem pevném stát tam nebudeš

- říká Mefistofeles v Goethovu *Faustovi*. Věčně tomu tak bude. Tato charakteristika ukazuje v Mefistofelovi zástupce světonázoru, který si všímá jen vnějšího, fyzického bytí a ve všem, čeho lze mimo fyzické bytí dosáhnout duchovním poznáním, spatřuje pouhé nic. Věčně však také bude ten, kdo

má tušení a poznání, že v člověku dřímají síly, jež mohou být natolik rozvinuty, aby do lidské duše vpadly duchovní světy - podobně jako do operovaného oka člověka, jenž se narodil slepý, vpadne světlo a barva - věčně bude tato lidská duše, jež tuší něco z vyššího poznání, odporovat materialismu slovy, jimiž Faust odporuje Mefistofelovi: *V tvém nic, jak doufám, najdu všecken svět.*

Jako Faust doufá, že v nic najde všecken svět, musíme i my jít až k onomu „nic“ materialistického smýšlení a názoru, chceme-li se zmocnit toho, co prochází branou smrti a vnímá i pak, kdy už tu nejsou žádné fyzické nástroje, žádné fyzické orgány, jež by mohly zprostředkovat vnější svět. Toto „nic“ materialistů, tato pro spirituální pohled bytostná podstata lidské přirozenosti má před sebou ono velkolepé vzpomínkové tablo, v němž jsou začleněny všechny jednotlivé prožitky uplynulého života; jsou začleněny stejně, ba dokonce ve vyšším smyslu než po onom šoku, který člověk prožije, ocitne-li se v ohrožení života, například hrozí-li mu utonutí.

Co se vlastně stane s člověkem, který se nachází v ohrožení života? V důsledku šoku, který utrpěl, bylo jeho éterné neboli životní tělo na krátkou chvíli uvolněno z fyzického těla. Éterné neboli životní tělo je ovšem u člověka - výslovně říkám: u člověka - také nositelem vzpomínek, paměti, přičemž fyzické tělo je v běžném životě, kdy je do něj éterné neboli životní tělo včleněno, jakoby zábranou, překážkou, která brání vyzvednutí všech jednotlivých vzpomínek, všech jednotlivých představ [chovaných v] paměti. Jestliže však je éterné neboli životní tělo v důsledku tohoto šoku na krátkou chvíli z fyzického těla vyzvednuto, předstoupí před duši ve vzpomínkovém obraze celý život a v případě člověka v okamžiku tonutí pak máme veskrze analogii toho, co se děje bezprostředně po smrti, kdy se éterné neboli životní tělo se všemi svými silami uvolní, neboť fyzické tělo je v okamžiku smrti odloženo.

To je jeden prožitek, který má člověk, projde-li branou smrti. Musíme si ho však charakterizovat ještě podrobněji. Tento prožitek je zcela jedinečné povahy. Tato vzpomínka totiž není taková, že bychom události uplynulého života prožívali zcela stejným způsobem, jak jsme jimi prošli v životě. V životě v nás události dne vyvolávají pocit slasti, pocit radosti, pocit bolesti, pocit strasti. Přistupují k nám tak, že k nim cítíme sympatii a antipatii. Zkrátka, tyto události podněcují náš citový svět, pobízejí nás k tomu, abychom tím či oním způsobem uvedli v činnost svou vůli, svou žádost. Vše, co je slastí a strastí, radostí a bolestí, sympatií a antipatií, co je zájmem o vnější jevy života, to vše je však v době, o níž jsem právě mluvil, jakoby vymazáno z lidské duše a před člověkem se rozprostírá vzpomínkový obraz, skutečně jako obraz. Máme-li před sebou obraz, představujeme-li si nějaký výjev, kde jsme strašlivě trpěli pokud je nám představen v obraze, pak ho snášíme objektivně, neutrálně. Takto se před námi ovšem předestře také vzpomínkový obraz celého života: prožíváme ho bez účasti, kterou jsme jinak v životě měli.

To je jedna věc. Druhá věc je ta, že člověk bezprostředně po průchodu branou smrti prožívá něco, s čím se jen ve velmi malé míře seznámil mezi narozením a smrtí, pokud se sám nestal duchovním badatelem. V životě jsme vždy vně věcí, vně bytostí, jež jsou kolem nás. Stoly a židle jsou mimo nás, na poli rostoucí květena je také vně. Vjem učiněný bezprostředně po smrti je takový, jako kdyby se naše bytost rozlila přes všechno, co je mimo nás. Jako bychom se do věcí nořili, cítíme se s nimi sjednoceni. Nastává pocit rozlévání, rozpínání, rozprostírání duše a splývání s věcmi, které jsou ve vnějším okolí v podobě obrazů.

Tento prožitek trvá - jak nám ukazuje duchovní věda pomocí metod, o nichž jsme hovořili - různě dlouho; nicméně obecně jde o krátký posmrtný prožitek. Jelikož máme k dispozici podrobnější jasnozřivé bádání v této věci, můžeme dnes dokonce mluvit o tom, jak dlouho to trvá u jednotlivého člověka podle jeho individuality. Víte, že různí lidé se, když to musí být, dokážou za normální životní situace udržet vzhůru různě dlouhou dobu, aniž by je přemohl spánek. Někdo dokáže bdít třeba tři, čtyři nebo pět dní, někdo jen šestatřicet hodin atd. Jak dlouho se člověk obecně za normální životní

situace dokázal průměrně udržet vzhůru, aniž by ho udolal spánek, tak dlouho zhruba také trvá v průměru vzpomínkové tablo. Tato doba tedy čítá dny a je u různých lidí různá.

Poté co toto vzpomínkové tablo skončí, až zvolna vybledne, neboť dochází k pozvolnému zatemňování, má člověk pocit, jako kdyby ho opouštěly jisté síly a něco, co dosud bylo součástí jeho přirozenosti, bylo vypuzováno. Tím, co je vypuzováno, je druhá mrtvola člověka, neviditelná mrtvola; je to ta část jeho éterného neboli životního těla, kterou si do následujících prožitků v duševním světě nemůže vzít s sebou. Zatímco tedy předtím již byla odvržena fyzická mrtvola, která se pak vrátila ke svým fyzickým látkám a silám, nyní je vypuzováno éterné neboli životní tělo, které se rozptyluje do světa, jež nazýváme světem éterným a jenž je pro toho, kdo dokáže vidět a myslet jen materialisticky, pouhé nic, ale pro toho, jehož duchovní oči jsou otevřené, všechno prostupuje a oživuje. Z tohoto vypuzeného éterného neboli životního těla ovšem zůstává něco, co můžeme nazvat esencí, extraktem všeho, co člověk prožil. Lze říci, že prožitky posledního života mezi narozením a smrtí, stěsnané do podoby zárodku, zůstávají spojené s tím, co je oním člověkem. Přetrvává tedy - stěsnaný - plod posledního života.

Co si s sebou tedy člověk nese v dalším průběhu posmrtného života? Člověk si uchovává to, co nazýváme nositelem jeho Já nebo vůbec jeho Já; toto Já je ovšem zprvu obaleno tím, co jsme popsali jako třetí článek lidské bytosti po fyzickém a éterném neboli životním těle: je obaleno astrálním tělem. Mohli bychom říci, že lidské astrální tělo je nositelem slasti a strasti, radosti a bolesti, pudů, žádostí a vášní. Astrální tělo je tedy nositelem všeho, co během dne v podobě slasti a strasti, pudů, žádostí a vášní zmítá naší duší, a každou noc Já a astrální tělo opouštějí lidské fyzické a éterné neboli životní tělo, která během spánku zůstávají ležet v posteli. Po smrti tedy teď máme spojené Já a astrální tělo s životní esencí, o níž jsme si právě řekli, že byla jako plod či zárodek extrahována z éterného neboli životního těla. S těmito články své bytosti se člověk vydává na další pouť takzvaným duševním světem.

Chceme-li porozumět tomu, co nám o tomto světě může odhalit duchovní pohled člověka, musíme si především uvědomit, že právě toto astrální tělo je nositelem všeho, co je požítkem, slastí, zájmem vůči věcem kolem nás. Astrální tělo je nositelem všech požitků, žádostí, všech bolestí a trýzní, i těch nejnižších žádostí, žádostí spojených například s naší výživou. Fyzické tělo je složeno z fyzických a chemických sil a zákonů. Tím, kdo pociťuje slast a požitek z nějakých potravin či pochutin, není fyzické tělo: je jím astrální tělo člověka. Fyzické tělo poskytuje pouze nástroje, abychom si požitky, které se odehrávají v astrálním těle, mohli obstarat.

Člověk, který si dokáže udělat představu o tom, že astrální tělo je něco reálného, něco skutečného, nikoli pouhá funkce nebo výsledek spolupůsobení fyzických a chemických dějů, se také nebude divit, řekneme-li, že v okamžiku smrti, jakmile je odloženo fyzické tělo, astrální tělo hned svou touhu po požitcích neztrácí. Skutečně tomu tak není. Vezměme si extrémní případ, řekneme člověka, který byl v životě labužníkem pochutnávajícím si na dobrém jídle. K čemu u něj smrtí došlo? Protože odložil fyzické nástroje, ztratil možnost získávat pro své astrální tělo požitky. Avšak žádost po těchto požitcích v jeho astrálním těle zůstala. Důsledkem toho je, že člověk je s ohledem na požitky v téže situaci - třebaže z jiných důvodů - v níž by se ocitl, kdyby se ve fyzickém životě dostal do kraje, kde by trpěl palčivou žízní a široko daleko by nebylo nic, co by tuto žízeň mohlo uhasit. Astrální tělo trpí po smrti palčivou žízní, protože tu nejsou fyzické orgány, jimiž by tato žízeň mohla být uspokojena. Nástroje byly odloženy, avšak žádost po požitcích v astrálním těle zůstala. Důsledkem toho je, že člověk je s ohledem na požitky v téže situaci a astrální tělo trpí palčivou žízní.

V astrálním těle spočívají dosud všechny pudy, žádosti a vášně, které mohou být uspokojovány jen pomocí fyzických nástrojů. Proto je pochopitelné, jednoduše na základě této logické úvahy, že duchovní badatel zde musí říci: Poté co člověk odloží éterné neboli životní tělo, prožívá období, kdy s ohledem na svou nejnítějnější bytost musí odvykat všem touhám a žádostem, jež mohou být uspokojeny jen prostřednictvím fyzických nástrojů fyzického těla. - To je doba třibení, očišťování, v

níž musí být z astrálního těla vyrvány všechny touhy po něčem, co může člověk získat jen tím, že uvede v činnost své fyzické nástroje.

Bude pro nás pochopitelné, že doba, kterou musí lidé projít za účelem tohoto třibení, vyrvání žádostí, jež se týkají pouze fyzického světa, bude opět různě dlouhá, podle jejich individuality. Člověk ovšem prochází tímto časem tak, že tato doba nečítá pouze dny, ale podle bádání duchovní vědy zabírá zhruba třetinu života ve fyzickém světě, uplynulého mezi narozením a smrtí. Pro toho, kdo dokáže hlouběji nahlížet [do podstaty věcí], je pochopitelné, že doba třibení zabírá zhruba třetinu trvání života.

Podíváme-li se na lidský život, zjistíme, že tento lidský život mezi narozením a smrtí se zřetelně dělí na tři třetiny. První třetina života je tu k tomu, aby se vlohy a schopnosti člověka, které narozením vstoupily do života, propracovaly překážkami fyzického světa. V první třetině máme v jistém ohledu vzestupný život. Člověk se jako duchovní bytost pozvolna zmocňuje svých fyzických orgánů.

Pak následuje druhá třetina života, která trvá přibližně, v průměru od 21. do 42. roku - první trvá do 21. roku. V této druhé třetině života probíhá rozvoj všech sil, které může člověk rozvinout tím, že svým nitrem, svou duševností vstupuje do vzájemného kontaktu s vnějším světem. Orgány svého fyzického a éterného neboli životního těla už má plasticky utvořené, nemá na nich už žádnou překážku. Je dospělý. Jeho duševnost vstupuje do bezprostředního kontaktu s vnějším světem. To trvá tak dlouho, dokud člověk nemusí začít své fyzické a éterné neboli životní tělo zase stravovat, což se pak děje po celý zbývající čas jeho života. Tehdy člověk zase pozvolna nasává to, co plasticky utvářel ve svém mládí.

Upozorňovali jsme, jaká nádherná souvislost tu je mezi mládím a stářím. Jestliže si člověk během doby, po kterou vnitřní lidská bytost plasticky utváří orgány, osvojil jisté vlastnosti, jestliže v této době v duši přemohl různé záchvěvy hněvu, jestliže prošel tím, co nazýváme citem úcty, pak se to svým působením projevuje právě v poslední třetině života. V prostřední třetině to plyne jakoby ve skrytém proudu. A to, co nazýváme přemoženým hněvem, se ve stáří objevuje jako pravá mírnost, takže v přemoženém hněvu spočívá příčina mírnosti. A z nálady vroucí úcty, kterou chováme v letech mládí, vzejde na konci života vlastnost, již pozorujeme u těch, kdo dovedou vstoupit do společenství lidí, a aniž by mnoho řekli, působí požehnání.

Lidský život je zřetelně rozdělen na tři třetiny. V první třetině se člověk propracovává ke svému fyzickému tělu, v poslední třetině života fyzické tělo zase stravuje; ve střední třetině života je duševnost ponechána takříkajíc sama sobě. Této střední době také - což se může jevit jako pochopitelné - musí po smrti odpovídat doba třibení. Tehdy je duše zbavena fyzického a éterného neboli životního těla a má ke svému duchovnímu okolí podobný vztah jako ve druhé třetině života.

To, co duchovní badatel dokáže vidět, můžeme logicky pochopit, podíváme-li se na běžný život. Můžeme porozumět tomu, že uvedená doba představuje průměr a že u někoho bude doba třibení trvat déle, u jiného bude kratší. Jále bude trvat u toho, kdo je celou svou vášní oddán pouze smyslovému bytí a kdo zná sotva něco jiného než uspokojení prostředím lvím požitků, vázaných na fyzické orgány těla. Kdo však už v běžném životě dokáže díky umění, díky poznání pronikat svým pohledem k duchovním tajemstvím bytí, prosvítajícím závojem fyzických jevů, kdo se skrze závoj fyzických jevů byť jen v tušení chápe zjevení ducha, pro toho bude doba třibení trvat kratší dobu, neboť je pípravován na průchod branou smrti, na všechno, co může přijít a přinést uspokojení jen z duchovního světa.

Máme zde tedy dobu prožívanou mezi smrtí a novým narozením, která se podstatně liší od doby, jež následuje bezprostředně po smrti a čítá několik dnů. Zatímco v době čítající několik dnů po smrti máme před sebou neutrální vzpomínkové tablo, před nímž umlká veškerý náš zájem a naše účast, v době třibení máme v duši všechno, co nás prostřednictvím touhy po požitku, touhy po žádosti přitahovalo k našim požitkům. Je to právě citový, pocitový život, co v duši probíhá během doby třibení.

Duchovní bádání nám ovšem ukazuje jednu podivnou zvláštnost tohoto tříbení. Jakkoli to bude znít podivně, přesto je to pravda: Toto tříbení probíhá odzadu dopředu, takže máme dojem, že prožíváme nejprve poslední rok svého fyzického života, pak předposlední a potom třetí rok od konce. Svůj život tedy při tomto tříbení, při tomto očišťování prožíváme jako zrcadlový obraz, procházíme jím tak, že to vypadá, jako by probíhal od smrti k narození, a na konci této doby tříbení stojíme v okamžiku narození. Nejprve stáří, pak střední věk a zpátky až k dětství - tak procházíme životem.

Nikdo se však nemusí domnívat, že jde jen o strašlivou dobu, dobu, kdy člověk prožívá palčivou žízeň, kdy prožívá touhy. To všechno tu jistě je; není to však tím jediným. Prožíváme také všechno, co jsme jako něco duchovního již prožili mezi narozením a smrtí, prožíváme i dobré události života, a to tak, že je máme před sebou zase jakoby v zrcadlovém obraze. Jaké to je, si hned ukážeme, když se na tuto dobu podíváme ještě blíže.

Předpokládejme, že nějaký člověk by zemřel v 60. roce života. Pak bude prožívat nejprve 59., pak 58., 57. rok života atd., všechno ovšem prožívá tak, že to probíhá pozpátku v něčem na způsob zrcadlového obrazu. Zůstává pocit, jako bychom byli rozliti přes věci a bytosti světa, jako bychom byli uvnitř všech bytostí a věcí. Vezměme si skutečnost, že jsme v životě, který tedy trval do 60. roku, ve 40. roku někomu urazili. Pozpátku teď prožíváme s trojnásobnou rychlostí dvacet let. Jakmile se dostaneme ke 40. roku, znovu prožíváme bolest, kterou jsme způsobili druhému, neprožíváme však to, co jsme tenkrát prožili my, ale to, co prožil ten druhý. Jestliže jsme z pomsty nebo v návalu hněvu někomu způsobili bolest a po smrti se pak při zpětném pohledu dostaneme k tomuto okamžiku, pak necítíme své uspokojení, které jsme prožívali, ale to, co prožíval ten druhý. V duchu se do něj vžívám - me. A tak je tomu se vším, co takto pozpátku prožíváme. Prožíváme blahodárné účinky všech dobrých skutků, které jsme v životě vykonali, účinky, které tyto skutky způsobily v našem okolí.

Prožíváme to v duši, která se cítí jakoby rozlita do celého okolního světa. To nezůstává bez účinku. Když člověk všechny tyto situace prožívá, bere si z nich s sebou jisté známky, jisté dojmy. Můžeme to charakterizovat zhruba následujícím způsobem. Výslovně však poznamenávám, že tyto věci lze slovy charakterizovat vlastně jen formou příměru, neboť - a tomu budete rozumět - naše slova jsou utvářena pro fyzický svět a v pravém smyslu jsou použitelná jen pro tento svět. Jestliže přesto tato slova použijeme - a jinak bychom se o všech těch tajuplných světech, jež se ukazují duchovnímu zraku, ani nemohli dorozumět - pak si musíme být vědomi, že tato slova mají jen přibližný smysl.

To, co duše prožívá, lze tedy charakterizovat takto: Když člověk vnímá bolest, kterou způsobil druhému člověku, když po smrti tuto bolest prožívá, pak ji cítí jako překážku ve vývoji. Vnímá ji v duši a říká si: Čím bych se byl stal, kdybych tomu druhému nezpůsobil tuto bolest? Tato bolest je něčím, co celou mou bytost zadržuje před určitým stupněm dokonalosti, kterého by jinak bývala mohla dosáhnout. - A tak si člověk u všeho, co v podobě omylu a lži a vůbec všeho ošklivého rozšířil ve svém okolí, říká: Jsou to překážky ve vývoji, něco, co jsem si sám postavil do cesty svého zdokonalování. - A z toho se v lidské duši formuje síla, která směřuje k tomu, aby člověk ve stavu, v němž nyní žije mezi smrtí a novým narozením, přijal touhu, přijal volní impulzy k odklizení těchto překážek z cesty. To znamená, že při tomto putování pozpátku [v čase] kousek po kousku přijímáme impulzy, abychom v nastávajícím životě opět napravili, opět vyrovnali to, co jsme si jako překážky sami postavili do cesty.

Proto se také nesmíme oddávat víře, že to, čím procházíme, je pouze utrpení. Je to zajisté utrpení a strádání a je bolestné vidět svou duši obtěžkánou vším, co jsme sami způsobili; přesto to však prožíváme s radostí z toho, že to prožívat smíme, protože jen tím můžeme přijmout sílu, která nám umožní odklidit ony překážky z cesty.

A tak se sčítají všechny impulzy, jež během tříbení přijímáme, a když dospějeme až na začátek svého posledního života, máme tu mohutný součet, který v nás žije jako nesmírné puzení, abychom v novém životě, v následujících úrovních bytí vyrovnali všechno, co je popsáním způsobem třeba vyrovnat. Na konci doby tříbení jsme tedy vyzbrojeni silou potřebnou k budoucímu rozvinutí vůle

natolik, abychom dosáhli vyrovnání všeho nespravedlivého, ošklivého a zlého, co jsme učinili. Je to síla, o níž si člověk může udělat určitou představu, jestliže na základě moudrého sebepoznání sezná jaké výčitky svědomí mu působí, vzpomene-li si, co učinil tomu či onomu člověku. To všechno ale zůstává v životě pouhou myšlenkou. V době tříbení mezi smrtí a novým narozením se to stává mohutným puzením k činnosti. A vybaven tímto puzením teď člověk vstupuje do nového života: do duchovního života jako takového.

Chceme-li porozumět tomuto duchovnímu životu, do něhož člověk vstoupí po době tříbení, pak je to možné následujícím způsobem. Je obtížné zachytit slovy naší řeči ony zcela odlišné prožitky, které má duchovní badatel, zkoumá-li život mezi smrtí a novým narozením, ony zcela odlišné bytostné dojmy, jež nelze přirovnat k ničemu, co můžou vidět oči ve smyslovém světě a co může myslet rozum vázaný na mozek; následujícím způsobem si však můžeme udělat představu o novém světě, který se duchovnímu badateli může odhalit při jeho vhlédnutí do duchovního světa.

Vidíte-li kolem sebe svět a chcete-li ho pochopit, chcete-li porozumět tomu, co je kolem vás, pak to uděláte tak, že myslíte, že si o věcech kolem sebe tvoříte představy. Bylo by ovšem logicky absurdní představou, kdyby si někdo myslel, že může nabrat vodu ze sklenice, v níž žádná voda není. Přesně tak by tomu bylo, kdybyste si představovali, že můžete nabírat, získávat myšlenky a zákony ze světa, v němž žádné myšlenky a zákony nejsou. Jakékoli lidské vědění, jakékoli lidské poznání by bylo marným blouzněním, pouhým fantazírováním, kdyby myšlenky, které nakonec formujeme ve svém duchu, již nespočívaly jakožto myšlenky v základu věcí, kdyby tedy věci z myšlenek nevzešly. Všichni, kdo se domnívají, že myšlenky jsou pouze něčím, co tvoří lidský duch a co nespočívá v základu věcí jako jejich skutečné působící a tvořící síly, by měli na jakékoli myšlení rovnou rezignovat, neboť myšlenky, které by byly takto tvořeny, aniž by odpovídaly vnějšímu myšlenkovému světu, by byly marnými výplody mozku. Reálně myslí jedině a pouze ten, kdo ví, že jeho myšlení odpovídá vnějšímu myšlenkovému světu a tento vnější myšlenkový svět opět probouzí k životu v našem nitru jako v zrcadle; ví, že z tohoto myšlenkového světa všechny věci původně vzešly.

Myšlenka je tak sice pro nás lidi tím posledním, co z věcí uchopíme, v základu věcí však spočívá jako to první. Tvořivá myšlenka je základem věcí, avšak myšlenky lidí, jejichž prostřednictvím člověk koneckonců poznává, se v jistém velmi významném ohledu odlišují od tvořivých myšlenek, které jsou venku. Pokusíte-li se pohlédnout do lidské duše, řeknete si: Ať už se lidské myšlení jakkoli potuluje v horizontu myšlenek a představ, dokud člověk myslí, dokud se svými myšlenkami pokouší zbádat tajemství věcí, dotud se jeho myšlenky jeví jako něco, čemu je vzdálena jakákoli tvořivost. - Osobitostí lidských myšlenek je, že přišly o produktivní, tvořivý prvek, který je obsažen v myšlenkách prostupujících svět venku.

Myšlenky, které prostupují svět venku, jsou pronikány prvkem, který v lidském nitru zprvu vyvěrá z tajuplného podloží našeho bytí. Víte, že vaše představy, mají-li být přetaveny ve vůli, se musí ponořit do podloží lidské bytosti, že myšlenka samotná ještě není proniknuta vůlí. Avšak myšlenka, která působí venku ve světě, je prostoupena, prolnta působící vůlí. A jedinečností ducha objektivně působícího venku ve věcech je to, že je tvořivý. Tím už ale není jen myšlenkou, je duchem. Myšlenka [vycházející z] lidské přirozenosti vznikla tím, že je z ducha vytlačena vůle a tato myšlenka se zprvu jeví jako reflex vycházející z člověka. Duchovnímu zraku se venku nikde neukazuje jako oddělená od tvořivosti.

Do tohoto ducha, který v sobě obsahuje spojenou vůli a myšlenku, člověk vstupuje jako do nového světa, když po smrti projde dobou tříbení. A jako zde, v tomto světě, jímž procházíme mezi narozením a smrtí, žijeme obklopeni vjemy našich smyslů a vším, co dokáže myslet náš rozum, jako jsme zde tedy obklopeni a obklíčeni fyzickým světem, tak je člověk po době tříbení všude obklopen tvořivým, duchovním světem. Spočívá v tomto tvořivém, duchovním světě, tkví v něm a patří k němu. Právě to se dostaví jako první prožitek po ukončení doby tříbení: Člověk necítí, že je ve světě, který by ho obstupoval obzorem věcí, jež může vnímat, nýbrž cítí, že je ve světě, kde je veskrze tvořivý. Všechno,

co člověk přijal v posledním životě - ale také v dřívějších životech, pokud to ještě nezpracoval - zvláště pak to, co je součástí popsaného extraktu jeho éterného neboli životního těla a co zůstalo v jeho astrálním těle jako mohutný impulz, jenž chce vyrovnat překážky, které byly zpozorovány, to všechno, co v něm takto je, v sobě nyní člověk cítí jako něco produktivního, něco tvořivého.

Život v produktivnosti je ovšem něčím, co se nejlépe označuje výrazem blaženost nebo oblažení. Pro srovnání: Oblažující pocit na nižším stupni můžete pozorovat i v běžném životě, když vidíte slepici sedět na vejci a zahřívát ho. V produkci samotné spočívá hřejivé oblažení. Ve vyšším smyslu lze toto oblažení vycházející z produkce vnímat, když umělec může ve vnějším hmotném světě realizovat to, co uzrálo v jeho duši, když může produkovat. Tímto pocitem oblažení, o němž si takto můžeme udělat přibližnou představu, je teď při průchodu duchovním světem proniknuta celá lidská bytost.

Co tu člověk zapracovává do duchovního světa? Do duchovního světa zapracovává všechno, co v podobě plodů, v podobě extraktu získal z posledního i z dalších předešlých životů a o čem jsme především řekli, že sice jako prožitek přistoupilo k naší duši, člověk to však musí v životě mezi narozením a smrtí - protože má ve fyzickém a éterném neboli životním těle hranici - zpočátku podržet v sobě a nemůže to zapracovat do své celkové bytosti. Teď už tu fyzické a éterné neboli životní tělo není, člověk pracuje v čistě duchovní substancialitě a vtiskuje do ní všechno, co v posledním životě sice prožil, co však kvůli ohraničenosti svého fyzického a éterného neboli životního těla nemohl sám do sebe zapracovat.

Jestliže chceme znát délku doby, během níž člověk produktivně zapracovává do ducha to, co získal v posledním životě, pak se musíme především ptát: Má zákon opětovných pozemských životů, na nějž jsme poukázali, nějaký smysl? - Ano, má smysl a tento smysl se ukazuje v tom, že člověk se, poté co prošel vtělením, v novém životě neobjevuje tehdy, může-li opět projít týmiž prožitky, nýbrž objevuje se znovu teprve tehdy, až se vnější pozemský svět natolik promění, že může projít prožitky zcela novými. Kdo se nad vývojem trochu zamyslí, dospěje k tomu, že už jen s ohledem na fyzickou stránku se pozemská fyziognomie tisíciletí za tisíciletím podstatně mění. Jen popřemýšlejte, jak to asi vypadalo tady, kde se teď nachází toto město, v Kristově době, jak to tu bylo docela jiné a jak se tento kus Země od té doby změnil, a uvažte, oč více se během několika málo století promění to, co označujeme jako morální, intelektuální a jiný duchovní vývoj lidstva. Pomysleme na to, co před několika stoletími pojímaly děti v prvních letech života, a uvědomme si, co v prvních letech života zpracovávají dnes. Země mění svou fyziognomii a člověk na ni může po určité době znovu vstoupit, přičemž se všechno změnilo do té míry, že může prožívat nové věci. Teprve tehdy, když může prožívat nové věci, vstupuje znovu do tohoto světa.

Doba mezi smrtí a novým narozením je určována tím, že člověk, když se vtělí v nějakém století, vrůstá svým narozením do zcela určitých dědičných poměrů. Víme, že jádro lidské bytosti, duchovně-duševní bytost člověka si nesmíme představovat, jako by to byl součet toho, čím jsou vlastnosti rodičů, prarodičů, praprarodičů atd. Zdůraznili jsme, že jako se červ nerodí z bahna, ani duše člověka nevzniká z jeho těla. Duševní vzniká z duševního, tak jako živé z živého. Zdůraznili jsme, že lidská duše pro nás poukazuje na dřívější život a že narozením [člověka] vstupuje do života tak, že koncentruje dědičné vlastnosti. Jestliže si to však uvědomíme, musí nám být také jasné, že bereme-li v úvahu dřívější život, přinášíme si z něj při narození vlastnosti, jež se v průběhu doby mezi narozením a smrtí pozvolna rozvíjejí. Branou smrti si pak odnášíme to, co jsme jako nové získali mezi narozením a smrtí a co jsme ještě nemohli načerpat z dřívějšího života.

Branou smrti tedy - a to už také bylo zdůrazněno - pronášíme všechno, co jsme kousek po kousek získali v posledním životě. Když prožíváme život v duchu mezi smrtí a novým narozením, můžeme to v novém poměru rozvíjet jen díky tomu, že v tomto novém životě nejsme odkázáni na opětovné nalezení zděděných poměrů, které jsme měli v dřívějším životě. V dřívějším životě jsme do své duše vtáhli jisté vlastnosti předků. V novém životě bychom nenalezli nic nového, kdybychom vlastnosti předků našli v téže podobě. Jestliže jsme se tedy vtělili v určitém století, musíme, abychom se i v

tomto ohledu mohli v novém životě rozvíjet, procházet duchovním světem tak dlouho, dokud se neztratí všechny zděděné vlastnosti, k nimž jsme se cítili být dříve přitahováni a k nimž bychom se cítili být přitahováni tak dlouho, dokud by tu byly.

Naše opětovné vtělení závisí na tom, aby vlastnosti, jež se táhly pokoleními, zmizely. Pohlédneme-li tedy na své předky, u rodičů, prarodičů, praprarodičů atd. najdeme jisté vlastnosti, které byly dědičností sneseny až k našemu nynějšímu životu. Po smrti vstoupíme do duchovního světa. Tam setrváme, dokud v dědičné linii nezmizí všechny vlastnosti, k nimž jsme se v tomto vtělení cítili být přitahováni. To však trvá mnoho staletí; duchovní bádání ukazuje, že to trvá tolik staletí, že můžeme zhruba říci toto: Jisté vlastnosti, jež se táhnou od generace ke generaci, se dědí; trvá to přibližně sedm set let, než tyto vlastnosti vymizí natolik, že můžeme říci: To, co jsme tenkrát našli u předků, vyprchalo. - Teď se však musí vlastnosti natolik rozvinout, že uplyne znovu sedm set let. A dospíváme k tomu, že můžeme uvést dvakrát sedm set let jako dobu - je to samozřejmě jen průměrné číslo, které se však duchovnímu bádání jeví jako doba, která uplyne mezi smrtí a novým narozením - než duše novým narozením opět vstoupí do života.

Tady si musíme především říci, že nahoru do duchovního světa sahá všechno, co je duchovní už zde na Zemi. Právě jsme zdůraznili, že to, co pojmáme do svého ducha, je venku v duchovním světě tvořivé. Viděli jsme, že my sami jsme svou tvořivostí v jistém ohledu součástí tohoto tvořivého světa. Tento duchovní svět, který je venku tvořivý, se jistým způsobem zrcadlí v naší vlastní duši. Nakolik naše vlastní duše prožívá něco duchovního a prochází duchovním životem, jsou i duchovně-duševní prožitky našeho nitra obyvateli duchovního světa. Jako sahá duchovní svět dolů do světa fyzického, sahá náš duch nahoru do všeobecného duchovního světa. Díky tomu nám ovšem může být jasné, co tvrdí duchovní věda: To, co má člověk v podobě jednotlivých bytostných článků, odkládá vnější schránky a zůstává duch, který vrůstá do produktivního duchovního světa; je nám také jasné, že i duchovní poměry, všechno duševní, co se odehrává zde ve fyzickém světě, odkládá vnější schránky a vžívá se do duchovního světa.

Vezměme si lásku, kterou chová matka k dítěti. Tato láska přerůstá fyzický svět. Zpočátku nese animální ráz. Jsou to sympatie, které matku a dítě spojují a které představují určitý druh fyzického silového působení. Pak se ale to, co přerůstá fyzický svět, vytříbí a láska těchto dvou bytostí se zušlechťí - stává se čím dál víc duševně-duchovní. Všechno, co pochází z fyzického světa, je v okamžiku smrti odvrženo stejně jako vnější schránky. Zato však zůstává zachováno všechno, co je v této fyzické lidské schráně vybudováno v duševní a duchovní podobě této lásky, stejně jako se do duchovního světa vžívá lidské nitro samotné, takže láska mezi matkou a dítětem žije v duchovním světě dál. Znovu se tam najdou, neomezeni již závorami fyzického světa, nýbrž v onom duchovním okolí, kde věci nejsou mimo nás, ale kde žijeme a konáme a jsme v nich.

Proto si to, co vládne v duchovním světě, musíme představovat jako výsledek lásky a přátelských vztahů založených ve fyzickém světě; musíme si je představit tak, že ti, kdo se spojili v duchovním světě, jsou spojeni mnohem vroucněji, než jaká jsou pouta lásky a přátelství vytvořená ve fyzickém světě. A je nesmyslné ptát se, zda po smrti zase spatříme ty, s nimiž žijeme ve fyzickém světě v lásce a přátelství. Nejenže je spatříme, ale budeme v nich žít; budeme v nich takřkajíc rozliti. A vše, co je utkáváno v mezích závor smyslového světa, získá svůj pravý smysl, svůj pravý význam teprve tehdy, až s jeho duchovní částí vrosteme do duchovního světa.

V duchovní zemi, kterou člověk prožívá mezi smrtí a novým narozením, tak vidíme nejen zduchovňování člověka, nýbrž i lidstva v jeho nejušlechtilejších vztazích. Tam se však také všechny impulzy, jež člověk vnesl do duchovního světa, přetvářejí v živoucí praobrazy. Viděli jsme, že člověk vešel do duchovního světa s esencí éterného neboli životního těla, to znamená s esencí všech prožitků, které měl mezi narozením a smrtí. Vidíme, že člověk vstupuje do duchovního světa s mohutným impulzem, jenž ho vede k tomu, aby vyrovnal křivdy, kterých se dopustil. To člověk spřádá do podoby duchovního praobrazu. A doba, kterou tráví v duchovním světě, probíhá tak, že tento praobraz je víc

a víc spřádán a jsou do něj stále více vetkávány plody z předcházejícího života a puzení, vůle vyrovnat křivdy a ošklivosti, jichž se dopustil.

A tak je člověk v této době schopen na jedné straně plasticky včlenit do těla, které mu je dáno k dispozici při opětovném vtělení, všechny schopnosti, jež získal v dřívějších životech, na druhé straně je v důsledku toho, že do svého praobrazu vetkal puzení, impuls vyrovnat spáchané křivdy, ošklivosti a zlo, přitahován poměry, které mu dovolí tyto křivdy a ošklivosti, jichž se dopustil, opět vyrovnat. Při narození vstupujeme do života s vůlí dostat se do takových poměrů, které nám dovolí vyrovnat nedokonalosti našeho dřívějšího života. Působením skryté vůle tak v příslušných případech vyhledáváme bolest, když ze svého předzrodného puzení máme nevědomý pozatek, že jen překonání této bolesti nám může odklidit jisté překážky, jež jsme si dříve postavili do cesty.

Vidíme tedy, jak člověk kráčí duchovním světem, v němž si už před novým narozením může plasticky utvářet fyzické tělo. A vidíme teď rovněž, jak se to, co jsme vetkali do svého praobrazu, po narození teprve pozvolna spojuje s naším životem. Neboť nezná život, kdo se domnívá, že v nitru dítěte již spočívají všechny schopnosti a duševní možnosti, které v životě rozvíjí. Kdo dovede správně pozorovat život, vidí, že člověk při narození vstupuje do života a teprve pozvolna v něm nachází sám sebe, že v prvních letech ještě naprosto nemá ve svém nitru v úplné podobě to, čím se může stát. Životu mnohem lépe porozumíme, řekneme-li: Člověk se teprve pozvolna spojuje s tím, co si jako duchovní praobraz utkal v životě mezi smrtí a novým narozením, pozvolna s tím srůstá, než ve svobodné interakci předstoupí před vnější svět.

Kdo život pozoruje bez předsudků, vidí, že jako dítě je člověk dosud obklopen duchovní atmosférou, kterou si utkal mezi smrtí a novým narozením, a že se pozvolna přizpůsobuje vlastnímu praobrazu, jež dosud nepropojil se svou tělesností, přinesenou při narození. Zatímco zvíře je již od narození propojeno se svým praobrazem, vidíme, že člověk nejprve individuálně a zřetelně vrůstá do praobrazu, který si v průběhu opětovných pozemských životů až po ten poslední sám utkal. A fyzicko-smyslové části lidského života nejlépe porozumíme, pojímáme-li ji tak, že řekneme: Je pro nás skutečně jakoby skořápkou živočicha, lasturou ústřice, kterou najdeme u cesty. Dokud ji budeme chtít chápat jako vytvořenou řekneme z bahna, nedokážeme ji pochopit. Budeme-li však předpokládat, že to, co se na ní ukládá vrstvou po vrstvě, bylo vyloučeno z nitra živočicha, který lasturu opustil, pak tento útvar pochopíme.

Životu člověka mezi narozením a smrtí neporozumíme, jestliže ho chceme pochopit jen z něj samého, jestliže ho chceme pochopit tak, že vezmeme v úvahu pouze to, co se nachází v bezprostředním okolí. Můžeme pak dlouho říkat, že člověk se přizpůsobuje okolí, národu, rodině. Jako pro nás nebude pochopitelná ústřičná lastura bez ústřice, nebude pro nás pochopitelný ani lidský život, budeme-li předpokládat, že je utvářený jen svým bezprostředním okolím. Je však průzračný a jasný, předpokládáme-li, že člověk pochází z duchovního a duševního světa, kde zpracoval výtěžky, extrakt, plody dřívějších životů, a díky tomu nově utváří svůj nový život. Život sám se tak pro nás stává pochopitelným teprve prostřednictvím toho, co spočívá nad ním; fyzický svět se tak pro nás stává pochopitelným teprve prostřednictvím světa duchovního a duševního.

Takový je koloběh člověka smyslovým, duševním a duchovním světem. Pohlížíme-li na člověka takto, pak fyzicko-smyslový život tvoří jen část jeho úplného životního koloběhu. A naše poznání, pěstujeme-li ho takto v pravém smyslu, už není pouze poznáním teoretickým, které nám jako vnější věda říká to nebo ono, nýbrž je poznáním, jež nám zároveň objektivně ukazuje, že život mezi smrtí a novým narozením získává smysl a význam, když se to, co zde nastřádáme, zpracovává ve vyšším světě. Z takového poznání nám pro život vyvěrá vědění a volní síla, vyvěrá nám smysl a význam, důvěra a naděje.

Není třeba, abychom tomuto poznání připisovali, že se snad na uplynulé životy díváme bezútešně a říkáme o nich: Zde se tvrdí, že jsme si svou bolest uchystali sami. K bolesti samotné se tak připojuje ještě bezútešnost! - Ne, my si můžeme říci: Tento zákon nepoukazuje pouze na minulost; je to zákon, který ukazuje do budoucnosti, ukazuje nám, že překonaná bolest je přírůstkem síly, který zhodnotíme v novém životě. A čím víc pracujeme, čím víc bolesti jsme překonali, tím větší bude naše síla. Ve štěstí můžeme ve vyšším smyslu jen trpět; štěstí je naplněním z dřívějších životů. V bolesti můžeme rozvíjet síly a tyto síly rozvinuté překonáním bolesti znamenají vzestup pro příští život.

A branou smrti procházíme s útechou, víme-li, že smrt musí být vnesena do života, aby se tento život mohl krok za krokem dostávat na vyšší stupeň. Proto je snad oprávněné, řekneme-li: Duchovní věda není v tomto smyslu jen teorií, je mízou a silou pro život, když to, co bezprostředně vplývá do celého našeho duševního bytí, činí toto bytí zdravým, zdatným a silným. - Duchovní věda je tím, co potvrzuje slova, jež v duši každého duchovního badatele a snad každého člověka, který něco tuší o duchovním světě, musí žít jako slova pravdy, jako vůdčí slova pro jeho postupující, zdravý a zdatný život, jenž i v samotném přemáhání bolesti spatřuje vzestup síly - co potvrzuje slova:

Záhada nad záhadu staví se v prostoru, záhada nad záhadu uplývá v čase;
řešení přináší jedině duch, jenž se chápe, mimo hranice prostoru i mimo plynutí času.

Vídeň, 19. března 1910

GA 119